

Łazienki bez barier

– dostępne rozwiązania architektoniczne

Łazienka przeznaczona dla osób o specjalnych potrzebach, np. dla niepełnosprawnych i starszych, wymaga dodatkowych udogodnień, których nie musi posiadać łazienka dla osób sprawnych. Pomieszczenie bez barier, czyli takie, które zapewni funkcjonalność, wygodę oraz bezpieczeństwo korzystania z niej osobom mającym dysfunkcje związane z poruszaniem się, powinno spełniać szereg kryteriów i wymogów. Zostały one opisane i zilustrowane w niniejszym artykule.

DR INŻ. ARCH.
AGNIESZKA LABUS

Katedra Urbanistyki
i Planowania
Przestrzennego,
Wydział Architektury,
Politechnika Śląska
w Gliwicach

Łazienka to pomieszczenie o charakterze sanitarnym, które stanowi ważny element w każdym budynku (użyteczności publicznej, w lokalu mieszkalnym, budynku zamieszkania zbiorowego itp.). *Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz.U. z 2002 r., nr 75, poz. 690, z późn. zm.) w łazience do użytku prywatnego powinny znaleźć się urządzenia sanitarne, tj.: wanna kąpielowa z natryskiem, umywalka z zainstalowanym na ścianie lustrem, pralka, kosz na białinę, muszla klozetowa, bidet. Łazienki publiczne powinny zapewnić możliwość użytkowania każdej osobie – nawet tej z pewnymi problemami ruchowymi. Dlatego też muszą spełniać wiele dodatkowych wymagań, do których można zaliczyć m.in.:

- brak barier architektonicznych,
- odpowiednie wymiary tzw. strefy ruchu dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim (wystarczająca ilość miejsca do swobodnego manewrowania wózkiem),
- możliwość swobodnego korzystania z urządzeń sanitarnych (umywalka, lustro, miska ustępowa – odpowiedniej wielkości i kształtu, umieszczone na odpowiedniej wysokości),
- wyposażenie w specjalne elementy, tj. siedziska pod natrysk, pochwyty czy słupki, ułatwiające osobom ograniczonym ruchowo korzystanie z nich.

Łazienka przeznaczona dla osób niepełnosprawnych i starszych często nazywana jest łazienką bez barier, czyli taką, która zapewnia funkcjonalność, wygodę oraz bezpieczeństwo korzystania z niej oso-

bom mającym dysfunkcje związane z poruszaniem się. Powyższe cechy powinno posiadać każde takie pomieszczenie, biorąc pod uwagę rosnącą liczbę osób starszych w społeczeństwie.

Obecnie na rynku istnieje wiele firm produkujących i sprzedających sanitariaty oraz armatury łazienkowe, w tym także specjalne serie przeznaczone dla osób z dysfunkcjami ruchowymi. W wielu przypadkach armatura przeznaczona do łazienki bez barier nie różni się pod względem estetyki i elegancji od innych serii. Współcześnie istnieje trend projektowania uniwersalnego (*universal design, design for all*), czyli mającego na celu przełamywanie nie tylko barier fizycznych, ale wykraczającego poza wzornicze schematy dotyczące estetyki. Prościej ujmując, wyposażenie łazienki dla osób niepełnosprawnych nie powinno przypominać produktu specjalnego. Siedzisko pod natryskiem można zaprojektować jako eleganckie krzeselko toaletowe, a poręczę jako dodatkowy, wzbogacający element wyposażenia łazienki. Wyposażenie tego pomieszczenia w atrakcyjne wykończenia i kolorystykę sprawia, że łazienka bez barier może służyć zdrowym i sprawnym użytkownikom bez wpływu na estetykę.

■ Funkcjonalność

Wymiary pomieszczenia i otwory okienne

Określenie wymiarów łazienki bez barier jest bardzo istotne dla rozpoczęcia projektowania. To one warunkują bowiem możliwość manewrowania wózkiem inwalidzkim. Minimalna powierzchnia przeznaczona dla wózka powinna zawierać się w kole o średnicy minimum 150 cm. Dzięki temu osoby poruszające się na wózku mogą obrócić się

w miejscu o 360 stopni. Jeśli zadaniem architekta jest przeprojektowanie łazienki na potrzeby osoby niepełnosprawnej, najlepiej dokonać tego na etapie powstawania obiektu, ponieważ zapewnia to większą swobodę w podejmowaniu decyzji projektowych. Natomiast w przypadku adaptacji istniejących pomieszczeń bardzo często warunkiem koniecznym do dostosowania łazienki jest wyburzenie ścian, powiększenie drzwi, przesunięcie instalacji wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej etc. (1).

Projektując łazienkę bez barier, należy wziąć pod uwagę m.in.: zakres ograniczenia ruchu, zasięg powierzchni manewrowej czy też wielkość wózka. Minimalne wymiary obrysu zewnętrznego łazienki powinny wynosić od 2 do 2,5 m. W przypadku adaptacji architekt jest bardzo ograniczony strukturą budynku (okna, wnęki, ściany nośne), co może uniemożliwiać osiągnięcie wymaganych warunków. Warto też zastanowić się nad połączeniem łazienki z toaletą. Zalecane jest rozmieszczenie sprzętów tak, aby umożliwiały one swobodne poruszanie się osobie, która korzysta z wózka inwalidzkiego, kul bądź też chodzika.

Jeśli w łazience jest okno, nawietrznik lub inny element użytkowy, powinien być on zaopatrzony w urządzenie pozwalające na jego łatwe otwieranie i regulowanie z poziomu podłogi lub pomostu, także przez osoby niepełnosprawne (RMI, § 155, ust. 3). Urządzenia do otwierania okien powinny znajdować się na poziomie nie wyższym niż 1,2 m (RMI, § 299, ust. 5). Należy pamiętać, że wymiary otworu drzwiowego powinny wynosić minimum 90 x 200 cm. Jeśli otwór drzwiowy będzie za wąski, uniemożliwi osobie niepełnosprawnej skorzystanie z łazienki, nawet jeśli będzie ona bardzo dobrze zaprojektowana.

Łazienka przeznaczona dla osób niepełnosprawnych i starszych powinna zapewniać funkcjonalność, wygodę oraz bezpieczeństwo

Wysokość montażu urządzeń sanitarnych

Właściwy dobór i montaż urządzeń sanitarnych warunkuje możliwość samodzielnego korzystania z łazienki osobom mającym problemy z poruszaniem się. Do podstawowych stref w łazience bez barier zaliczyć należy: strefę miski ustępowej, strefę umywalki oraz strefę kąpielową.

Strefa miski ustępowej jest zlokalizowana zazwyczaj w najmniej widocznym miejscu łazienki, np. na bocznej ścianie. Unika się lokalizowania miski ustępowej na wprost wejścia, chyba że wewnątrz warunkuje takie usytuowanie. Miskę ustępową należy

Ryc. 1. Łazienka bez barier – zgodnie z zasadą projektowania uniwersalnego (2)

Fot. 1a, b. Strefa miski ustępowej w dwóch ujęciach stylistyki wnętrza (nowoczesne i tradycyjne) w łazience bez barier (1)

zainstalować na wysokości dostosowanej do wysokości wózka inwalidzkiego, czyli około 48 cm. Miska ustępowa w łazience bez barier powinna być dłuższa, co znacznie ułatwia transfer z wózka inwalidzkiego oraz wspomaga osoby starsze podczas podnoszenia się. Ważny element łazienki stanowi zastosowanie odpowiedniego stelaża z elektrycznym mechanizmem splukującym, przeznaczonym ▶

► dla osób starszych i niepełnosprawnych. Stelaże te przystosowane są do zamocowania poręczy i uchwytów, na których może być zlokalizowany przycisk w wersji przewodowej i bezprzewodowej, uruchamiający spłuczkę podtylnkową.

Strefa umywalki jest zazwyczaj zlokalizowana na wprost wejścia. Wraz z ruchomym lustrem tworzy ona przestrzeń reprezentacyjną łazienki. Umywalkę w łazience bez barier instaluje się zazwyczaj nieco niżej niż wymaga tego standardowa wysokość oraz wyposaża w baterię z dłuższym ramieniem. Wygodna umywalka powinna mieć 60-70 cm długości i 50-60 cm szerokości. Umywalka w łazience bez barier powinna być płaska i szeroka, z wyprofilowaniem dla podparcia przedramion, co gwarantuje komfort użytkownikowi. Umywalka powinna być zawieszona tak, aby jej spód znajdował się powyżej kolan osoby siedzącej na wózku. Wysokość blatu umywalki nie powinna przekroczyć 80 cm, zaś dolna obudo-

wa (syfon, stelaż itp.) powinna być zamontowana na wysokości minimum 65 cm. Niewskazane jest montowanie półpostumentów lub postumentów, ponieważ ich gabaryty często uniemożliwiają podjazd wózkiem od frontu.

Ważnym elementem, który powinien się znaleźć w łazience, jest łatwo dostępny przycisk bądź inny element przywołania pomocy

Fot. 2a, b. Strefa umywalki wraz z ruchomym lustrem w dwóch ujęciach stylistyki wnętrz (tradycyjne i nowoczesne) w łazience bez barier (1)

Dodatkowo w łazience bez barier może być zlokalizowana strefa kąpielowa (zazwyczaj dotyczy prywatnej łazienki lub pomieszczenia w domu pomocy społecznej, szpitalu itp.).

Strefa kąpielowa składa się zazwyczaj z prysznicza lub wanny. W łazience bez barier preferuje się zastosowanie prysznicza, który jest bardziej higienicznym rozwiązaniem, a ponadto ułatwia opiekunowi pomoc w kąpielu osoby korzystającej z niego. Powierzchnia pod prysznicem powinna być płaska, bez progów, a jej obszar powinien wynosić minimum 1 m², ze spadkiem 1-2% w kierunku kratki ściekowej. Osoby biorące kąpiel na siedząco mogą skorzystać z gotowych do montażu zespołów prysznicowych lub foteli i ławeczek o siedziskach ażurowych, z plastiku lub wyłożonych bardziej komfortowym winylem. Mogą one być zamocowane na stałe lub składane. Strefa pod natryskiem powinna charakteryzować się dużą odpornością na użytkowanie. Mogą to być brodziki wykonane ze stali nierdzewnej lub akrylu, o antypoślizgowej powierzchni. Ostatnio rozwiązaniem cieszącym się dużą popularnością są kabiny prysznicowe bez klasycznego brodzika, w których wodę do kanalizacji można odprowadzić przez odwodnienie liniowe lub punktowe. Odwodnienie liniowe to kanał prysznicowy, który wbudowuje się w powierzchnię podłogi oraz ruszt. Kanały dostępne są w różnorodnych wymiarach: długość od 485 mm do 1185 mm, głębokość: standardowa 120 mm oraz w wersji niskiej 80 mm. Odwodnienia punktowe, zwane inaczej wpustami podłogowymi, zbudowane są z odpływu montowanego w podłodze i kratki montowanej na poziomie posadzki. W tym przypadku ważny jest montaż odpowiedniej posadzki antypoślizgowej. Istotnymi zaletami takiego rozwiązania są: większa powierzchnia użytkowa, zrównanie z płaszczyzną podłogi odpływu stanowiska prysznicowego, brak spadków, progów oraz śliskich nawierzchni.

W przypadku wyposażenia łazienki bez barier w wannę zaleca się szerokość 70-80 cm i głębokość

38-42 cm. Wskazane jest, aby wysokość krawędzi wanny równa była wysokości siedziska wózka inwalidzkiego. Jeśli wchodzenie i wychodzenie z wanny stwarza osobie niepełnosprawnej problemy, bezpiecznym rozwiązaniem jest zastosowanie siedziska, czyli nakładki, którą zawieszają się na wannie. Przydatne może być zastosowanie bardziej nowoczesnego podnośnika wannowego. Dla osób, które mają problemy z czuciem, ważne jest zainstalowanie termostatu i czujnika temperatury wody. Urządzenia te uchronią przed ewentualnym poparzeniem.

Ważnym elementem, który powinien się znaleźć w łazience bez barier, jest łatwo dostępny przycisk bądź inny element (np. zwisający sznurek) przywołania pomocy.

Każde urządzenie sanitarne w tym pomieszczeniu powinno być wyposażone w uchwyty i poręcze, które zostały dokładniej omówione w dalszej części artykułu.

Wygoda

O wygodzie łazienki bez barier świadczą: odpowiednia wielkość, estetyka, wykończenie wnętrza, kolorystyka, w której dany użytkownik dobrze i bezpiecznie się czuje. Na wygodę łazienki wpływa także odczuwana temperatura czy możliwość przewietrzania. Istotną kwestię w przypadku łazienek użyteczności publicznej pełni odpowiednie oznakowa-

Aby niepełnosprawny czuł się bezpiecznie, niezbędne jest zaopatrzenie łazienki w powierzchnie antypoślizgowe

nie lokalizacji łazienki w przestrzeni budynku (służą temu zazwyczaj tablice z układem funkcjonalnym budynku). Znalazienie drogi do łazienki ułatwiają odpowiednie piktogramy, napisy, grafiki na ścianach i drzwiach. Łazienka bez barier, aby była wygodna, powinna być zawsze dostępna i czysta.

Bezpieczeństwo

Poręcze i uchwyty bezpieczeństwa

Łazienka powinna być wyposażona w poręcze stałe, uchylne lub nakładane, które służą do podciągania i asekuracji. Ich dobór zależy od kształtu i wielkości pomieszczenia. Normą jest umieszczenie dwóch poręczy obok miski toaletowej i dwóch obok umywalki. Uchwyty są dostępne w różnych długościach i kolorach, a ich średnica waha się w granicach 2-3,5 cm. W zależności od wzrostu i budowy ciała osoby niepełnosprawnej, uchwyty poziome montuje się na wysokości około 75-85 cm od po-

Fot. 3a, b. Strefa kąpielowa w dwóch ujęciach stylizki wnętrz (tradycyjne i nowoczesne) w łazience bez barier (1)

ziomu posadzki. Poręcze przyścienne mogą być stałe, ruchome, poziome, pionowe lub pionowo-poziome. W przypadku ograniczonej powierzchni manewrowej zalecane jest stosowanie uchwytów ruchomych w pionie lub też alternatywnie np. przy sedesie, można zainstalować w suficie prowadnicę z przesuwanymi drabinkami sznurowymi (4).

Stabilność i antypoślizgowość

Aby niepełnosprawny czuł się bezpiecznie, niezbędne jest zaopatrzenie łazienki w powierzchnie antypoślizgowe. Dla osób korzystających z kąpielni w wannie zalecane jest zastosowanie maty lub materaca na dnie wanny. Maty zwykle są perforowane ▶

Fot. 4. System przywołania pomocy w strefie kąpielowej w postaci czerwonego sznurka zamocowanego do sufitu

- lub z wypustkami, wykonane ze specjalnego plastiku lub gumy i dostępne w kilku rozmiarach. Większość gotowych brodzików posiada powierzchnię antypoślizgową, o ryflowanym dnie, zapewniającą bezpieczną kąpiel. W przypadku brodzików wykładanych terakotą, należy zastosować dywaniki antypoślizgowe. Należy pamiętać o tym, że niektóre materiały stają się śliskie dopiero w kontakcie z wodą. Nawierzchnie w łazience bez barier powinny być wykonane i utrzymywane w sposób uniemożliwiający zbieranie się wody i powstawanie kałuż. Dywaniki łazienkowe i wykładziny podłogowe w prywatnych łazienkach powinny być na stałe przymocowane do podłoża, aby nie stwarzać zagrożenia podwijaniem oraz potykaniem się o nie. Ich powierzchnia powinna znajdować się na równi z płaszczyzną sąsiadującej nawierzchni, o długości włókien nieprzekraczającej 15 mm.

Materiały wykończeniowe

Ważnym aspektem w łazienkach dla osób starszych i niepełnosprawnych są materiały wykończeniowe, które powinny spełniać szereg kryteriów. Należy unikać stosowania powierzchni połyskliwych oraz ostrożnie stosować lustra, ponieważ u osób z dysfunkcjami wzroku mogą powodować powstawanie olśnień. Ściany i podłogi powinny wyraźnie ze sobą kontrastować. Framugi drzwi oraz ich powierzchnie należy skonstrastować z kolorem ściany, w której się znajdują, co ułatwi orientację i nakierowanie na wejście szczególnie osobom niedowidzącym.

Podsumowanie

Architekci, projektując lub adaptując pod nowe potrzeby dom czy budynek użyteczności publicznej użytkowane przez osoby niepełnosprawne, powinni przed przystąpieniem do projektowania przeprowadzić wywiad z przyszłymi użytkownikami oraz zastanowić się, na jakie bariery architektoniczne mogą one napotykać. Następnie należy wnikliwie przemyśleć różne aspekty projektowania wnętrza – szczególnie łazienki, która stanowi ważny element wyposażenia każdego budynku. W celu zaprojektowania łazienki bez jakichkolwiek barier powinno się:

- zaplanować rozmieszczenie sprzętów tak, by umożliwiały poruszanie się osobie korzystającej z wózka inwalidzkiego, kul lub chodzika;
- zoptymalizować warunki użytkowania umywalki i miski ustępowej, poprzez usytuowanie ich na odpowiedniej wysokości. Należy pomyśleć także o montażu odpowiednich uchwytów i poręczy;
- wybrać prysznic, będący lepszym rozwiązaniem niż wanna. Brodzik należy wyposażać w stabilne krzeselko w celu zapewnienia wygody i bezpieczeństwa. Jeśli użytkownik porusza się na wózku, kabina musi także mieć odpowiednie, dające swobodę ruchu wymiary;
- przy wyborze sanitariatów należy zwrócić uwagę nie tylko na profil i kształt miski ustępowej oraz umywalki, ale także na dobór drobnych elementów wyposażenia, takich jak bezdotykowe baterie i wielofunkcyjne poręcze.

W przypadku prywatnych inwestorów warto także pamiętać o możliwości refundacji części kosztów w związku z przystosowaniem łazienki do potrzeb użytkownika z ograniczeniami ruchu. Taki profit przysługuje jedynie osobom z orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności (w ramach likwidacji barier architektonicznych – na podstawie art. 35a, ust. 1, pkt 7, lit. d *Ustawy o rehabilitacji*). Maksymalny zwrot, jaki można uzyskać, to 80% kosztów poniesionych w związku z realizacją przedsięwzięcia. Pozostałe 20% pokrywa wnioskodawca (5). □

Piśmiennictwo

1. <http://regiodom.pl/portal/instalacje/woda-kanalizacja/idealna-lazienka-dla-osob-niepelnosprawnych-i-starszych-zdjecia>
2. <http://www.projektoskop.pl/a-7727-lazienka-bez-barier.html>
3. http://www.hewi.com/media/prospekte/pdf/pomoc_do_planowania.pdf
4. <http://www.dom.pl/lazienka-bez-barier.html>
5. <http://dom.wp.pl/wiadomosc.html?kat=1036237&title=Jak-urzadzic-lazienke-dla-niepelnosprawnych-i-otrzymac-dofinansowanie&wid=16226199&smqzbztica-id=1144b3>
6. http://www.hewi.com/media/prospekte/pdf/BEZ_BARRIER_PR294PL.pdf
7. *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz.U. z 2002 r., nr 75, poz. 690, z późn. zm.).